

A jósvafői KAFFKA PÉTER utca névadójáról

Bódis Istvánné, Irma néni, Aggtelek egykori tanácselnöke 1983. november 21-én kelezett, a Végrehajtó Bizottságnak címzett levelében javasolta, hogy a Jósvafőn építésre kijelölt terület három utcája közül az egyiket Kaffka Péterről nevezzék el (SZABLYÁR 2001). A névadásra végül is 2005-ben került sor, amikor a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat 30. Országos Vándorgyűlését Jósvafőn rendezték meg, és a Baradla Barlangkutató Csoport által felújított, Kaffka Péternek emléket állító márványtáblát a Baradla jósvafői bejáratánál felavatták.

*Kaffka Péter munkásságának emléket állító tábla a Baradla jósvafői bejáratánál
(Fotó: Székely Kinga)*

A Jósva-patak jobb partján húzódó, a Szabadság útból kiágazó utca történetében a Kaffka név egy időben némi zavart okozott, miután valaki a Pétert, a jobban ismert Margitra változtatta (SZABLYÁR 2001). Ma már a tévedésnek nincs nyoma, bár hivatalos utcatábla nem készült, de a települést ábrázoló térképeken, az ott lakók címkártyáján Kaffka Péter utca szerepel.

Arról, hogy ki is volt az utca névadója, keveset tud a közvélemény, a lexikonok nem említik személyi adatait, munkásságát. Pedig közel száz éve, a Baradlát megtekintő csoportoknak, a túravezető elmondja, hogy a jósvafői szakasz feltárása, valamint a főág Jósvafő felé történő megnyitása Kaffka Péternek köszönhető. Ezen eseményekről legfeljebb csak féligazságokat tartalmazó legendák maradtak fenn, ez olvasható az utca elnevezésére tett javaslatban is.

Az utókor méltatlan feledékenysége azért is sajnálatos, mert Kaffka Péter a barlangkutatás mellett az építészetnek is jelentős személyisége volt, aki kalandos élete során több maradandó alkotást hozott létre. Ma már életútja megrajzolható, de ez hosszabb munka eredménye. A kutatást több évtizede kezdtem, melynek legnagyobb eredménye, hogy megtaláltam Kanadában élő fiát, aki fontos családi dokumentumok mellett, rendelkezésemre bocsájtotta Kaffka magnóra mondott élettörténetét is.

Édesapja tarczafalvi Kaffka László (1853. április 30. Belényes, Bihar vármegye, ma Románia – Budapest, 1923. május 15.), jogi tanulmányainak elvégzése után 1876-ban a Belügyminisztérium szolgálatába lépett. A Szörény vármegyében észlelt visszaélések vizsgálatára előbb kormánybiztosnak, utóbb alispánnak nevezték ki, majd a vármegyék társadalmi és erkölcsi visszasságait leleplezőjeként (purifikátor) tevékenykedett. 1901-ben nevezték ki miniszteri tanácsossá. 1906. február 11-től április 6-ig pedig belügyminiszteri államtitkár. Vármegyei közigazgatási lapokban a közigazgatás államosításának módzatait tárgyaló tanulmányokat írt. 1893-1896 között az Országos Színészegyesület elnöki posztját töltötte be (*Révai Lexikon*).

Édesanyja Hegyesi Mari (1861. december 28. Padova, Olaszország – 1925. június 10. Budapest) színművész. Születésekor atyja Berghammer József, mint osztrák katonatiszt szolgált Padovában. Színészi tehetségét Krecsányi Ignác korának híres színházigazgatója fedezte fel, 1878-ban Békéscsabán az ő társulatában lépett először színpadra, majd Pécsen, 1879–1886 között Kassán, Debrecenben, Aradon szerepelt. 1886-ban Paulay Ede szerződtette a Nemzeti Színházhoz, melynek 1918-ban örökös tagja lett. Vidéken drámai és hősnő szerepkörben ért el sikereket s az ország első színháza is erre szerződtette, de igazi tehetségét működése későbbi korszakában, anyaszerepekben bontakoztatta ki igazán. Céltudatos színésző volt, akit sem a kritika, sem a közönség közönye nem tudott letéríteni kitűzött pályájáról. Szerepeit részletesen kidolgozta, egyszerű, bensőséges és természetes eszközökkel alakította. Többek között volt Éva Az ember tragédiájában (Madách), Melinda a Bánk bánban (Katona), Gina A vadkacsaiban (Ibsen), Hermione a Téli regében (Shakespeare). Szerepelt a szökött katona (1914), és a Meseország (1922) c. korai magyar filmekben is (*Színész Lexikon*). Művészetét híres írók, Ady Endre, Krúdy Gyula, Csató Kálmán, Zilahy Lajos és Kaffka Margit is magasztalta. K. Margit a Kaffka házról is írt, ami érthető, bejáratos volt oda, hiszen édesapja és Kaffka László unokatestvérek voltak. A legszebbnek tartott, Petike jár című versének (1903) ihletője pedig Kaffka Péter volt.

Kaffka László és Hegyesi Mari Budapesten, 1887 szeptemberében kötöttek házasságot, három gyermekük közül Péter volt a legfiatalabb, aki 1889. október 16-án, Budapesten született. Kiegyensúlyozott gyermekkorát szeretet, gondoskodás jellemezte. A mélyen vallásos szülők istenhite és becsületességére, gondolkodására, a kultúra tisztelőjére, az emberi kapcsolatok fontosságára nevelték, és ez a szemlélet végig kísérte egész életét, amihez még munkaszeretet, a közérdek szem előtt tartása, családcentrikusság és gyermekközpontúság társult.

*A Kaffka család, jobb oldalon K. Péter
(Fotó: Országos Széchenyi Könyvtár)*

1915-től az Iparművészeti Iskola hallgatója volt, ahol 1918-ban érettségi vizsgát tett, és mindjárt beiratkozott a József Műegyetem Építészmérnöki karára. Tanulmányait azonban nem tudta megkezdeni, mert augusztusban behívták tisztképzőre, és október végén már az olasz fronton harcolt, ahol novemberben lábsérülést szenvedett és hadifogságba került. Hadifogságának története embert próbáló időszak volt egy 19 éves fiatal ember számára. Raboskodott Genovában, Comoban, Milánóban. Először egy színelőadást követően, szerepe szerinti női ruhában próbált megszökni, de hamar elfogták, és Genovában egy erődbörtön magánzárkájában helyezték el. Végül, 1919-ben, Verne regénybe illő módon sikerült megszöknie, miután kibontotta cellája elfalazott ablakát, lepedőjéből kötelet készített és leereszkedett a várfalon.

Egyetemi tanulmányait 1920-ban kezdte meg és építész diplomáját 1925-ben kapta készhez. A Fővárosi Közmunkatanács mérnökeként tevékenykedett, de volt Münchenben a városi tervezőiroda vezetője is. Háromszor nősült. Első felesége Tábornszky Mária gyakran elkíserte őt Jósvafőre, amíg a barlanggal foglalkozott. 1939-ben kötött házasságot az Angliában született Elisabeth Andrea Bedworth-al. E harmadik kapcsolatából 1939 és 1944 között két fia és két lánya született.

Budapest ostromát a családjával, lakóhelyén, a Margit-szigeten vészelte át, de orosz fogságba került, ahonnan csak egy jóakarója révén szabadult ki. Otthonuk teljesen elpusztult, egy ideig barátoknál húzódtak meg. A II. világháborút követően részt vett a főváros újjáépítésében miniszteri tanácsosként, a Fővárosi Közmunkák osztályfőnökeként. 1946-ban felesége a gyerekekkel Angliába távozott, ő pedig többek unszolására Amerikába utazott, hogy a Lánchíd építéséhez pénzt szerezzen. Bár Amerikában azt javasolták, hogy se ő sem családja ne térjen vissza Magyarországra, nem fogadták meg a tanácsot. 1947-ben feleségétől megvonták a magyar állampolgárságot, Kaffkát pedig kémkedés gyanújával letartóztatták.

Amikor felesége megkapta az engedélyt, hogy a gyerekekkel együtt elhagyhatja az országot, alá kellett írnia, hogy soha nem fog visszatérni. Kaffka bár kiszabadult a börtönből, figyelmeztették, hogy a szabadság nem fog sokáig tartani így előkészítette szökését. Ez kemény feladat volt számára, hiszen majd 50 évesen kellett egy sikeres életet lezárnia. Elhatározta, búcsúzóul szüleinek emléket állít. A régi Nemzeti Színházból két márvány oszlopcsonkot és egy ember nagyságú Shakespeare szobrot szerzett, azt egy márvány talpazatra helyezte, aminek beszerzésében a minisztérium is segített. Az előlapra egy kétsoros Kaffka Margit verset is vésetett és ezeket szülei kopár sírjára helyezte. A felavatásra ünnepséget szervezett, a meghívottak mind megjelentek, csak ő nem volt ott, mert előző nap elhagyta az országot. De távollétét senki sem firtatta.

*A Kaffka család sírja a Kerepesi temetőben
(Fotó: Székely Kinga)*

1948 márciusában, szervezett módon, de illegálisan lépte át az osztrák határt. Bécsből Innsbruckba, majd Genfbe ment, ahol munkát talált, pénzt is keresett és kapcsolatba tudott lépni feleségével, aki akkor már Kanadában volt. Ennek ellenére lelki válságba került, nem volt benne biztos, hogy életét újra tudja szervezni. Így egy késő őszi napon, kikapcsolódásként egyedül megmászta a Montblancot. Ezután Párizsba utazott, ahol kapott kanadai vízumot, és miután Elisabeth küldött hajójegyet, Marseillesben hajóra szállt és Kanadába hajózott. Torontó érintésével végül Vancouverben lelte meg második otthonát. Ott halt meg 1992-ben.

Kaffka Péter, mint fiatal egyetemi hallgató 1921-ben bekapcsolódott a Budapesti Egyetem Turista Egyesület Barlangkutató Szakosztályának tevékenységébe. Kadić Ottokár javaslatára először az Alsó-hegy zombolyaival foglalkozott, de eredményei sajnos nem ismertek. 1922-ben már a Baradlát kutatta. Először a Styx medrében, és a Paradicsomból kiindulva szeretett volna tovább jutni, hogy bizonyítani tudja a patak eredetét, illetve a Domicával való kapcsolatot. Ennek eredménytelensége miatt júliusban Szontagh Pál és Török ? társaságában átkutatta a Pokol utáni végpontot. Vass Imre leírásától (1831) eltérően ők a továbbjutást nem a patakmederben, hanem az omladék tetején kísérelték meg. Egy hasadékba ejtett cigarettatárca után kutatva Kaffka kötélén „lekúszott” és egy patakmederben találta magát. (A legenda szerint az ezüst cigarettatárcát az ugyancsak építész hallgató Szontagh Pál érettségire kapta édesapjától, és azért keresték mindenhol, mert félt nélküle haza menni). Miután Kaffka vissza akart térni társaihoz, fölfelé egy szűkebb hasadékot keresve elvettette az utat és bejutott a később róla elnevezett terembe, majd összeségében mintegy 500 m új szakasz bejárásával eljutott a Labirintusig, amit Jaskó Sándor Kaffka-labirintusként említ egy későbbi írásában. A név sajnos nem ment át a köztudatba. A sikert nem mindenki fogadta örömmel, sőt az nagy ellentétet váltott ki Aggtelek és Jósvafő település, valamint a két vármegye között (KAFFKA 1932).

Kaffka az új szakaszt felmérte és megállapította, hogy az megközelíti a Jósvafő határában húzódó Törőfej-völgyet. A Labirintusból nem talált kivezető utat, ezért egy táró hajtását javasolta. 1927. január 27-én a Magyar Barlangkutató Társulat szakülésén „*A Baradla-barlangnak újonnan felfedezett végső szakasza és a jósvafői áttörés*” címmel előadást tartott. Miután a Baradlát üzemeltető Kárpát Egyesület, Tókos Károly barlanggondnok inspirációjára az áttörés tervét nem támogatta, Kaffka megállapodást kötött Hadik János gróffal, a nyugalmazott miniszterelnökkel, aki régóta támogatta a térségben dolgozó barlangkutatókat. Eszerint Kaffka az áttörést saját költségén (45-50 millió önköltségét felhasználva) kezdi meg. Amennyiben az áttörést siker koronázza, az Abaúj-Tornai Kárpát-egyesület a befektetett összeget megtéríti, de ha a munkák eredmény nélkül abba maradnak, az addig felhasznált összeg Kaffkát fogja terhelni. Az áttörés terveit Kaffka a saját mérései alapján maga készítette el, de azt, még a munka megkezdése előtt ismeretlen tettes Hadik Jánosra hivatkozva kicsalta tőle. A lopásról Kaffka rendőrségi feljelentést tett (*N.N. 1927/c*), de kimenetele ismeretlen. Egy újságcikk azonban azt terjesztette, hogy a tervet a csehek lopatták el, mert félték, hogy ha egyszer a Baradlát és a Domicát összekötik, akkor a barlang egy csempészetre alkalmas veszélyes hely lesz.

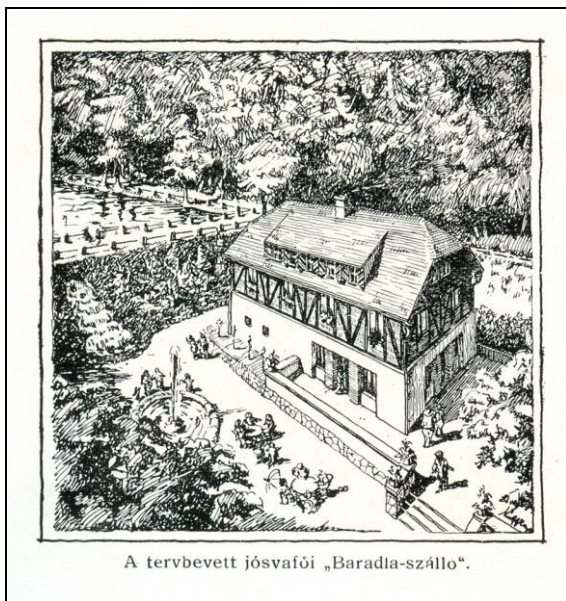
Az áttörést, a felszínről indulva 1927. augusztus 21-én kezdték meg, helyi emberek, Jósvafő, Perkupa, Szin, Bódvaszilas ingyen közmunkásai, valamint rudabányai bányászok közreműködésével. De segítséget nyújtott Klein Antal jósvafői malomtulajdonos és kapagyáros is, aki az áttörést évtizedek óta tervezte, de anyagi lehetőségei ezt nem tették lehetővé. Ő biztosította a gyárában készült szerszámokat, vasúti alkatrészeket, és ingyen szolgáltatott áramot és fűrógépet is. A fűrőshöz kézi fűrőt alkalmaztak, mert az elektromos kölcsönzésére nem volt fedezet.

Amikor a táró, a tervezett távolságon belül nem érte el a barlangot, Kaffka hite is megingott. Unokaöccse szerint, ekkor bement a barlangba, és három napon át a hiba korrigálása érdekében kontrolméréseket végzett, és tényleg (ahogy Jósvafőn mesélték), mire kijött a barlangból megöszült. A további bontást még nehezítette, hogy egy alkalommal omlás történt, ami elriasztotta a munkásokat. A kemény munka végül is eredményre vezetett és 1928. április 3-án Kaffka a Vörös-tói lejáraton ment be a barlangba és éjszaka 2 órakor a Törőfej-völgyben lépett ki a szabadba. A mérés hibára ma már csak a táró nyomvonalában érezhető erős irányváltás emlékeztet. A legendától eltérően Kaffka költségeit megtérítették, sőt a vármegye a későbbiekben jelentős támogatást nyújtott a bejárat környékének rendezéséhez, kiépítéséhez (M.M. 1927; KAFFKA 1932; SERÉNYI 1932). Kaffka már április 23-án, a Magyar Barlangkutató Társulat szakülésén „*Az Aggteleki barlang legújabb részének felfedezése és megnyitása*” címmel beszámolt a sikerről. Ismertette azokat a műszaki megoldásokat, amelyeket az utolsó években a barlang jósvafői szakaszában alkalmazott. Sajnos a beszámoló írásos változata nem maradt fenn.

*A jósvafői áttörés pillanata
(Fotó: Székely Kinga archívumából)*

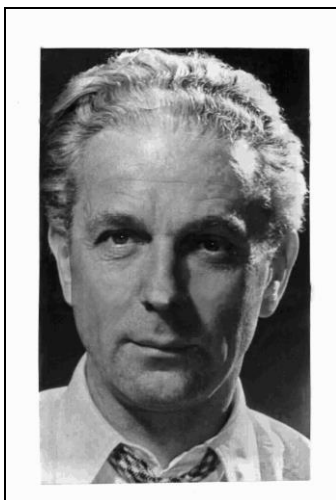
Bár ezt követően Kaffka aktívan nem foglalkozott Jósvafő térségében barlangkutatással, de terveket készített a turizmus fejlesztése érdekében. Lényegében minden, ami Kessler Hubert igazgatósága alatt megvalósult, Kaffka ötlete volt. Megtervezte a szállodát, a Tengersizem-tavat fürdővel, tenispályával, sőt felvetette annak lehetőségét, hogy Budapest és Kassa vasúti összeköttetését a barlangon keresztül kellene megvalósítani, természetesen földalatti határállomás kialakításával. Szerencsére ez utóbbi nem valósult meg. Bár a Tengersizem szálló sem az ő tervei alapján épült fel, de egy korabeli hír szerint az Aggteleki barlangszállónak ő volt a tervezője.

Kaffka Péter jósvafői szállodaterve, háttérben a tóval

A Domica feltárása után Kaffkát foglalkoztatta a kutatást akadályozó államhatár kérdése, hogy az egységes rendszert alkotó járatok két különböző ország területe alatt fekszenek. A Budapesten 1931-ben megtartott Nemzetközi Turista Kongresszuson a Baradláról tartott előadásához kapcsolódóan a kutatás megkönnyítése érdekében egy nemzetközi bizottság létrehozását javasolta. Elfogadhatatlannak ítélte, hogy egy természet alkotta rendszert politikai döntéssel ketté válasszanak.

Kaffka a gyakorlati munka mellett egyesületek vezetésében is szerepet vállalt. Alapító tagja volt az 1926-ban létrehozott Magyar Barlangkutató Társulatnak, rövid ideig a titkári funkciókat is ellátta. A Magyarországi Kárpátgyesület főtitkára (1927-30), a Gazdasági bizottság tagja (1930), ügyvezető alelnöke (1930), alelnöke (1931-44), a Magyar Turista Szövetség alelnöke (1936-39), a Barlang Bizottság elnöke (1936-39), a Vezetőképző bizottság tagja (1936-39) volt. Az MTSZ 1933-ban jubiláris emléklappal tüntette ki.

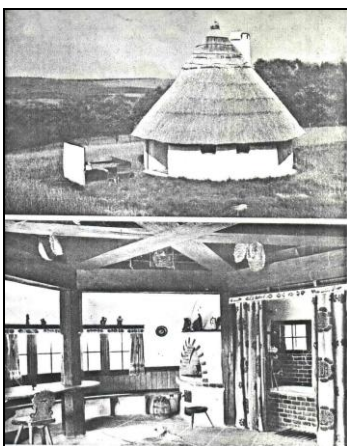
Kaffka Péter

(Fotó: Székely Kinga archívumából)

Azt hiszem Kaffka életében a barlangkutató ifjúkori lelkesedésen, kalandkeresésen alapult. A kiteljesedést azonban az építészet hozta meg számára. Aktívan tervezett, foglalkozott Budapest rendezési tervével, egy esetleges olimpia helyszínének kijelölésével, szorgalmazta a toronyházak építését, és nemcsak a magyar, hanem az európai parasztság építészetének tanulmányozására is felhívta a figyelmet. Ő vezette be az építészetbe az országszépítés és országrendezés fogalmakat. 1929-ben a mai Erzsébet téri „Gödör” helyére különös toronyházcsoporthoz megtervezte Budapest új központját, elhelyezésükkel igyekezett a környező, jelentős épületek számára is kedvezőbb városképi összhangot teremteni. Ugyanabban az évben a Hűvösvölgyi végállomás rendezési tervével is foglalkozott. A modern építészet előfutára volt, társaival Budapest épületein megjelenítették az art deco, illetve az expresszionista építészet jellegzetességeit. 1932-ben tervezte a ma is álló, minta értékűnek tartott Pasaréti út 106. alatt található lakóépületet. Gödöllőn volt családi birtokuk,

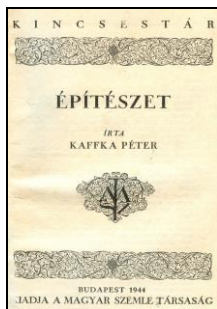
környezetükben egy művészkolónia alakult ki. Az ott megtelepedett színészek igénye szerint több nyaralóházat is tervezett, köztük saját családjára 1930-ban valósította meg azt az épületegyüttest, amit 1998-ban, eredeti állapot szerint felújítottak, és 150 millió forintért hirdettek meg. 1941-ben, a kopár dombtetőn álló, hatalmas vízműtartály takarására tájba illő, zsuppfedeles parasztházat tervezett, melynek nagyméretű belső tere, fa padozata, magasba nyúló gerendázata, látványos kandallója a városi emberek igényeinek is megfelelt. Annak érdekében, hogy a csillagos eget a szabadban élvezhesse, ágyát sínre fektette, és az egy gombnyomásra a szabadba gördült. Csak azt sajnálta, hogy nem sikerült olyan automatikát szerkesztenie, amely érzékelve a hajnal hasadását, az ágyat emberi beavatkozás nélkül visszagördíti az épületbe, és a nyílást lezárja.

A gödöllői víztározót rejtő épület, a szabadba kifutó ágygal

Szülei révén egész ifjúságát színészek, művészek társaságában töltötte, így érthető, hogy foglalkozott a Nemzeti Színház környékének rendezésével, és neki köszönhetjük, a szinte változatlan formában ma is működő Margitszigeti Szabadtéri Színpadot. Az 1938-ban megvalósított, körülbelül 4 ezer embert befogadó színház Európa legmodernebbje volt. Több szakcikke jelent meg a Magyar Szemlében, melyekben a főváros rendezésével, modernizálásával foglalkozott. Az „Építészet” című könyve nem a szakma, hanem az átlagemberek számára íródott. Számítalan olyan alapigazságot tartalmaz (az alaprajz, az anyag és a művészi elképzelés egymáshoz való kapcsolata), ami ma is megszívlelendő lenne a funkciót, és a megrendelő elvárásait figyelmen kívül hagyó, csak „önmagukat megvalósító” építészek számára. A II. világháború legvéresebb időszakában, 1944-ben napvilágot látott 80 oldalas kis könyv utolsó bekezdése Kaffka optimista szemléletét tükrözi.

„Talán még sohasem fordult elő, hogy építészeti alkotások olyan tömegben pusztuljanak el szerte a világon, mint most. Abból a szemszögből, ahogy mi tekintjük az építészetet, vigasztalást meríthetünk, hogy a romok mögött gondolatban már épül az új alkotás, ami új szellemet és új erőt sugároz széjjel.”

Az Építészet című könyv címlapja

Kanadába érkezve, bár tudott angolul, mégis nehéz volt a beilleszkedés. Diplomáját, különböző vizsgák letétele mellett, csak 5 év után honosították. 1962-ben, felkérésre tervezte meg Kanada akkor legmagasabb épületét, amiért elnyerte a három évenként kiosztásra kerülő Építészeti Aranyérmét (Massey Gold Medal of Arch). Magán építészeti irodát nyitott, főként magán megrendeléseket teljesített. A nevét viselő iroda fia vezetésével ma is működik. Kaffka jó barátságba került a város polgármesterével Thomas J. Campellel, aki több középület megtervezésére kérte fel, így Kaffka hozzájárult Vancouver modern arculatának kialakításához. Magának nem tervezett házat, bár gondolt rá, de végül elvetette az ötletet. A Kanadai Királyi Építészeti (Royal Arch. Institute of Canada) és a British Columbiiai Építészeti Intézet (Arch. Institute of British Columbia) tagja volt.

Kaffka önéletrajzi meséje a Kanadába érkezésig tart. Mikor kérték, meséljen tovább, azt válaszolta, nincs mit mondania, ott már nem történt semmi érdekes. A nyugalom, az elismerés, az anyagi jólét ellenére számára az életet a magyarországi események adták, annak ellenére, hogy majdnem ugyanannyi időt töltött új hazájában. Örök nyugalmat is itthon lelt, hamvait, felesége hamvaival együtt, a budapesti Kerepesi úti temetőbe, szülei mellé helyezték el.

Jelen kiadvány terjedelme csak arra nyújt lehetőséget, hogy Kaffka Péter izgalmas és eredményes életének főbb állomásait említsem, de talán egyszer képekkel illusztrált részletes életrajza, a jeles barlangkutatók sorozat tagjaként a köz számára is hozzáférhetővé tehető.

Székeley Kinga

Kaffka Péter legfontosabb írásai:

Építészet:

- (1930): A hídfők szerepe Budapest városrendezésében. – Magyar Szemle, VIII. I. 29. p. 140-149.
- (1931): Budapest kivezető útjai. – Magyar Szemle, XIII. köt. 1-4. (49-52) szeptember – december, p. 368-377.
- (1931): Budapesti lakásépítés. – Magyar Szemle XI. 1-4. 41 – 44. sz. p.358 – 367.
- (1932): A főváros modernizálása. – Magyar Szemle, XVI. Köt. 4. (64) december, p. 355 – 366.
- (1932): Országrendezés. – Magyar Szemle, XV. Köt. 1-4. (57-60), május – augusztus, p. 164 – 173.
- (1934): A magyar nemzeti Stadion. – Magyar Szemle XX/3. (március), p. 221–229.
- (1938): Környékrendezés. – Magyar Szemle, XXXII. Köt. I. (125), január – április, p. 61 – 69.
- (1944): Építészet. – Kincsestár, Magyar Szemle Társaság 80 p.

Barlang:

- (1923): Az Aggteleki cseppkőbarlang utolsó szakaszainak feltárása. – Turistaság és Alpinizmus, XIII. évf. május, p.77-79.
- (1928): Az Aggteleki cseppkőbarlang új vízszintes bejáratának munkálatai. – Turistaság és Alpinizmus, 18. évf. 5. sz. p.99.
- (1929): Aggteleki cseppkőszobrok. – Magyar Művészet, V. évf. 5. sz. p. 279-288.
- (1931): Az országhatárokat a föld alatt szelő barlangok problémája a tudományos kutatás és a nemzetközi turistaság szempontjából. – Turistaság és Alpinizmus, 21. évf. p.279-280.
- (1932): Az aggteleki barlang feltárása. – Turisták Lapja XLIV. évf. 4. sz. április, p.98-106. 7 fénykép, Balogh Rudolf

Hegymászás:

- (1931): Zillertali emlék. – In: Györgyfalvay Dezső: Budapesti Egyetemi Turista Egyesület Évkönyve 1914-1931. p. 21-25.

Irodalom:

- M.M. (1927): Hozzáfogtak az aggteleki cseppkőbarlang második bejáratának áttöréséhez. – Magyarország, augusztus 14. vasárnap
- SERÉNYI P. (1932): Tettek és teendők a Baradla körül. – Turisták Lapja, 44. évf. p.120-122.
- SZABLYÁR P. (2001) A közelmúlt emlékei. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek 15: 22.